

Milan Slavík, Zdeněk Miškovský

Katedra pedagogiky VŠZ Praha, V lázních 3, Malá Chuchle 159 00 Praha 5
tel. (02) 557 303/ tel.a fax (02) 530 525

Anotace:

V České republice je znovu restaurováno zemědělské poradenství, které bylo za první Československé republiky samozřejmou součástí aktivit zemědělských škol. Je snaha vytvořit organizační systém a fungující strukturu. Jednou z uvažovaných možností je zapojení i středních zemědělských škol do regionálního poradenství. Učitelé odborných předmětů, kteří jsou graduovanými vysokoškoláky, většinou absolventy vysokých škol zemědělských, musí k plné kvalifikaci absolvovat doplňující pedagogické studium. Svými předpoklady mohou plnit roli poradců v regionu školy, ale bude nezbytné zajistit jejich další vzdělávání především v oblasti pedagogiky dospělých, která má svá významná specifika. Špičkoví učitelé spolu s podnikavým ředitelstvím škol pomohou řešit problémy zemědělství v regionu, ale zaslouží se i o budoucí existenci vlastní školy.

Summary:

Agricultural extension is being rebuilt in the Czech republic. A new organizational structure is now being prepared. One of the possibilities is to involve agricultural secondary schools in this process. Teachers of special subjects at agricultural and forestry schools are graduates of universities. The full qualification for this role requires people who must pass complementary pedagogical study to be fully qualified. They can be used for the role of advisors in regional extension services. They would have to take part in the special courses which are especially focused on education for adults. Advisory services were frequent pedagogical activities at agricultural secondary schools during the First Czechoslovak Republic.

Klíčová slova:

zemědělské poradenství, příprava učitelů odborných předmětů, vzdělávání dospělých, příprava poradců, komunikativní dovednosti

Key words:

agricultural extension, teacher's training, teachers of special subjects, education for adults, advisor's training, communicational skills

1. Úvod

Změny společenskopolitické přinesly s sebou zásadní změny také v zemědělství a celkově v sociálním prostředí na venkově. Znovu vytvářený systém zemědělského poradenství v České republice při svém vzniku naráží na mnoho problémů organizačně technických, společenskopolitických, legislativních i finančních. Jeví se potřeba a nezbytnost vytvoření organizačního systému rezortního poradenství, které by vedle již fungujících privátních poradenských firem měl zajistit potřebnou informačně servisní základnu pro zemědělskou praxi.

Uživatelé těchto služeb by měli být soukromí zemědělci, ale i družstva vlastníků, případně další subjekty vyvíjející podnikatelskou činnost v resortu zemědělství. Poradenská aktivita by měla být směřována jak na subjekty začínající, tak na ty, kteří zvládli počáteční potíže a nyní vhodnou specializací, účelnou investiční činností jsou ve fázi zlepšování rentability a dalšího zvyšování výnosnosti podniku.

Významným momentem ve stádiu tvorby organizace systému i stanovení adekvátní obsahové náplně je pomoc zahraničních partnerů z USA (Iowa State University), Kanady, Nizozemí (Wageningen Agricultural University), Spolkové republiky Německo, Anglie (University of Reading) a dalších. Jedná se vesměs o ekonomicky vyspělé země, kde zemědělské poradenství má dlouholetou tradici a současnou špičkovou úroveň. Zkušenosti jsou cenné, ale cestu bude nezbytné najít vlastní, vycházející z našich podmínek, mentality českých zemědělců, potřeb českého venkova a českého zemědělství.

2. Zemědělské školství a poradenství

První zprávy o zemědělském vyučování v Čechách jsou z roku 1728, kdy Hospodářská škola klášterní v Břevnově u Prahy započala s přípravou úředníků pro církevní statky. Rozvoj českého zemědělského školství nastává až po roce 1848, kdy objevuje potřeba zemědělského vzdělávání i pro rolníky. Postupně vznikla řada zemědělských vzdělávacích institucí, např. rolnické školy, vyšší hospodářské školy, hospodářské akademie apod., z nichž mnohé jsou renomovanými školami dodnes.

Učitelé ve své většině se zdaleka neomezovali jen na práce se žáky. Vykonali, řečeno slovy Ed. Reicha, v pravdě apoštolské dílo na venkově jako polní kazatelé či kočovní učitelé. Pro představu: plzeňský Rudolf Treibal (1854 - 1911) uvádí takových vystoupení na 2 000, táborský Antonín Červený (1835 - 1895), tato "tichá a velepilná včelička", přes 1 100, chrudimský Ad. Eckert (1841 - 1910) na 1 000 atd. (ROZMAN, 1993)

Zákonem provedená reforma v roce 1920 rozdělila školy podle délky a obsahu přípravy na lidové hospodářské školy, nižší hospodářské školy a čtyřleté vyšší hospodářské školy zakončené maturitní zkouškou. Samozřejmostí byly u těchto škol školní statky, kde žáci absolvovali odbornou praxi a konali pokusy. Školní statek nebyl hodnocen jen z hlediska

ekonomických výsledků, ale především výsledků vzdělávacích a výchovných. Ve svém celku měly školní statky sloužit jako příklad zemědělské praxi pro svou dokonalost.

Běžnou součástí činnosti většiny zemědělských škol v období první Československé republiky byly *Zemědělské poradny*. I když je rozhodně nezbytné řešit úkoly a problémy se zaměřením pro budoucnost, na dobrých a osvědčených tradicích je účelné stavět a rozvíjet je. Tak se to děje ve všech vyspělých demokratických státech, kde není násilně ničeno a bouráno vše staré a revolučními změnami bezohledně budováno nové a "progresivní", ale společnost se přetváří cíleně, ale s úctou k tradici.

3. Aktivity středních zemědělských škol

Z potřeb praxe a snad i s úctou k tradici se na mnohé střední zemědělské školy v České republice vrátila osvětová činnost pro zemědělskou praxi. A to ve formě organizování zimních škol především pro začínající soukromé zemědělce, specializačních a rekvalifikačních kurzů včetně založení zemědělských poraden. Zde převážně působí renomovaní učitelé odborných předmětů a k některým speciálním tématům jsou přizváváni přední odborníci a specialisté daného oboru. V některých školách v pronájmu sídlí i privátní specializované poradenské firmy, jejichž odborníci se podílejí i na výuce studentů.

Dobrá provázanost školy, školního statku, vnějších poradenských aktivit a regionální zemědělské praxe vytváří předpoklad vysoké úrovně vzdělávací činnosti školy a tím i absolventů. Pro uplatnění v podmínkách tržních vztahů v tak rizikovém prostředí jakým je zemědělství, je úkol vychovat života a konkurenceschopného absoventa velmi náročný. Absolventi a vnější aktivity školy ovšem budou rozhodující pro vytváření dobré pověsti a jejich kvalita bude mít vliv i na další vlastní existenci školy.

4. Příprava učitelů odborných předmětů

Učitelé odborných předmětů na středních zemědělských a lesnických školách jsou graduovaní absolventi vysokých škol, především zemědělství inženýři, kteří formou postgraduálního studia absolvují specializační pedagogickou přípravu. Ta byla k významné míře dokonalosti přivedena v období první Československé republiky a to především zásluhou Státního pedagogického semináře pro kandidáty učitelství škol zemědělských v Praze, založeného v roce 1930. Systematická pedagogická příprava vysokoškolsky vzdělaných odborníků pro účely středního zemědělského vzdělávání byla transformována ve zřízení katedry pedagogiky VŠZ v Praze, v roce 1964. Současně byly zřízeny katedry pedagogiky v Brně a v Nitře. Tím vysoké zemědělské školství převzalo odpovědnost za postgraduální přípravu svých absoventů, učitelů středních škol.

V přípravě učitele odborných předmětů je nezbytné trvalé vytváření vědomí odpovědnosti nejen za odbornou způsobilost studentů středních odborných škol, ale i přesvědčení, že jsou to právě oni, kdo se výrazně podílejí na budování vztahu k oboru,

životnímu prostředí, pracovnímu a společenskému okolí a vzájemných vztahů mezi lidmi vůbec.

4.1. Učitel odborných předmětů

Vycházejme z toho, že klíčovou kvalifikací, výslednými předpoklady pro absolutorium střední odborné školy se v míře maximální předpokládají dovednosti. Dovednost je schopnost aktivně využívat vědomosti v praxi, ať se jedná o dovednosti senzomotorické ale i intelektuální. To znamená prakticky vykonat, navrhnout a realizovat, ekonomicky vyhodnotit a najít kvalifikovaně nové řešení, kontrolovat a řídit, umět se odpovědně rozhodnout. To vše nezbytně předpokládá radikálně změnit přístupy i životní filosofii, zvýšit znalosti a dovednosti učitelů. Učitel bude muset být vybaven dovednostmi.

Vypěstovat dovednost u vzdělávaných nedokáže ten, kdo ji sám nemá!!!

Dovednosti středoškolských učitelů je třeba chápat jako:

- a/ dovednosti odborné - intelektuální i senzomotorické
- b/ dovednosti pedagogické - "pedagogické mistrovství"

Takovéto pojetí vzdělávání, orietace na pěstování dovedností, signalizuje jednoznačně velmi úzké propojení nebo lépe, bezprostřední vazbu na reálnou praxi. Učitel s těmito předpoklady by měl a praktický život to ukazuje, že je schopen plnit i významnou roli v oblasti zemědělského poradenství.

5. Předpoklady středních škol v poradenském systému

Vycházíme-li z předpokladu, že fungující poradenství je pro zemědělskou praxi prospěšné a snad i nezbytné, pro jeho existenci je však nutné, aby o něj zemědělství prvovýrobci a shora uvedená klientela měla zájem. Musí existovat poptávka. Je známá zkušenost a reálná skutečnost, že především začínající soukromí zemědělci se o radu obracují na zemědělskou školu v daném regionu. Ta prostřednictvím svých absolventů pronikla do povědomí zemědělské veřejnosti. Významnou roli zde hraje i mnohdy generacemi osvědčený vztah ke své "Alma mater".

Otázka vyslovené poptávky je otázkou důvěry,. A tu opravdu dobří učitelé renomovaných středních zemědělských mají. Jsou považováni za erudované odborníky s praktickými zkušenostmi a vztahem k praxi. Nemalý význam má i jejich pověst výborných pedagogů, schopných dobré komunikace s lidmi ve škole, ale i na veřejnosti. V současné době mnozí z nich absolvovali i kurzy zemědělského poradenství vedené našimi, ale i zahraničními lektory.

Škola má tedy personální předpoklady, ale nejen ty. Škola má oproti dalším regionálním institucím bezkonkurenční didakticko-materiální zázemí pro organizování kurzů, zajišťování výuky, případně individuálních konzultací.

6. Kvalifikační náročnost poradenské práce

Pro šíři a náročnost obsahu činnosti poradce je nezbytným předpokladem jeho odborná erudice, ale i schopnost podílet se i řídit práci týmovou. V mnoha případech si řešení komplexních problémů vyžádá spolupráci užších specialistů.

Odborná zdatnost se jeví jako předpoklad nutný, ale ne postačující. Stejně jako u učitelů musí být propojena se schopností transféru informace, komunikačními dovednostmi, uměním jednat s lidmi a celou řadou dalších, zdánlivě jednoduchých požadavků. Mnohé jsou některým jedincům vlastní, jsou geneticky vybaveni schopnostmi dobré interakce mezi lidmi. Jsou osobnostmi s rozvinutým sociálně-komunikativním cítěním. U každého však zůstává velký či ještě větší prostor pro nezbytné vzdělávání právě v umění jednat s lidmi. Jedná se o umění naslouchat, přes schopnost a odvahu rozhodnout se a nést za toto rozhodnutí odpovědnost až po vytvoření pocitu a atmosféry důvěry u těch, kterým má být poradenská služba adresována. Ta musí být nabízena a realizována tak, aby se nejednalo o více či méně jednorázový akt, ale aby byl vytvořen předpoklad zájmu o službu další.

6.1. Zvláštnosti vzdělávání dospělých

Dospělí, i když připustíme optimální variantu, že touží po dalším vzdělávání, jsou neradi učení a nesnáší pocit, že jsou poučováni. Mnozí pokládají své vzdělávání za uzavřenou, ne vždy příjemnou periodu svého života a k učení mají spíše vztah negativní. Jedná se převážně o lidi se základním vzděláním.

Najít cestu k pozitivní motivaci dospělého je velkým uměním vzdělavatele. Prvním a naprosto nezbytným předpokladem je vzbudit důvěru, navodit atmosféru vzájemné úcty a respektu. Dospělý chce být ve vzdělávacím procesu rovnocenným partnerem.

Proto při volbě metod je předpokladem úspěchu zaměřit se především na metody dialogické, tzn. různé typy řízených rozhovorů, při skupinovém vzdělávání navozovat podmínky pro diskusi a besedu. Omezit monologické metody jako přednášky, nedávat příliš prostor pro výklad, který je častou, ale rozhodně i efektivní metodou se středoškolskými studenty.

Předkládaná a poradcem navrhovaná řešení musí být začleněna do širšího kontextu, ale především ve smyslu konkrétního obsahu, než formování obecného povědomí. Uživatel služby rád vidí přímé, pro něho reálné a jeho podmínkám vyhovující řešení. Nemělo by to ovšem znamenat, že poradenství se nebude snažit spoluvytvářet a formovat vztah k mimoprodukčním činnostem zemědělců, že nebude plnit roli všeobecné osvěty a hlubokého povědomí odpovědnosti za uchování životního prostředí a způsobu života venkova nejen pro jeho bezprostřední obyvatele, ale pro společnost jako celek. Ze zahraničních zkušeností je možné usoudit, že se rozvíjí právě poradenství tohoto pojetí.

7. Závěr

Zemědělské poradenství v České republice znovu hledá svoji podobu, ujasňuje si svoji úlohu a poslání. Pro ty, kteří do jeho služeb vstoupí, ať již jako do své profese nebo ti, kteří budou pracovat pouze "na částečný úvazek" (např. učitelé středních škol) to bude cesta nelehká, která nebude přinášet okamžitý efekt. Budou se muset potýkat a vypořádat se spoustou odborných, legislativních, ekonomických i organizačně administrativních problémů. Budou se muset ale vyrovnat, a to se ctí, se svým klientem. A zemědělci jsou zvláště opatrní přijmout nová netradiční, neprověřená řešení. Byli a jsou svým způsobem konzervativní, což lze připsat jistě charakteru jejich podnikání a celkovému životnímu stylu. Práce na rodinné farmě je velmi těžká, znamená každodenní zapojení všech členů rodiny včetně dětí. Nabytý majetek se zmnožuje obtížně a pomalu, náprava chybných rozhodnutí trvá často několik vegetačních období či reprodukčních cyklů. Samozřejmě vliv má i faktor počasí, který odedávna vedl sedláky k rozvaze a opatrnosti, k pocitu nezbytnosti mít jisté rezervy.

Cesta do "hlubin sedlákovy duše" bude pozvolná, vyžádá si připraveného odborníka, pedagogicky vzdělaného a sociálně-komunikativními dovednostmi vybaveného poradce.

Úvaha o zapojení škol do poradenského systému počítá samozřejmě se špičkovými učiteli a aktivním managementem školy. Zemědělské školy, možná víc než jiné, budou muset hledat nové aktivity a poradenská činnost by byla jednou z těch, která by pomohla řešit problémy zemědělství, ale pomohla by i škole samé.

Literatura:

1. LEVEL, D. GALLE, W.: Managerial Communication, Homewood Illionois, 1988, 441.
2. MIŠKOVSKÝ, Z. SLAVÍK, M. SALÁKOVÁ, D.: Přínos katedry pedagogiky pro studenty VŠZ, Sborník prací z vědecké konference provozně ekonomické fakulty VŠZ, Agrární perspektivy II Transformační fáze, 1993, 537-540
3. PETROVÁ, A.: Didaktika tvořivosti, skriptup Pedagogické fakulty UK v Praze, 1994, 130. (v tisku)
4. ROLLING, N.: Extension Science, Information system in Agriculture Development Cambridge University, 1988, 233.
5. ROZMAN, J.: Pokračovatelé v díle Antonína Emanuela Komerse, Tradice zemědělského školství a odkaz A.E. Komerse, Humpolec, 1993, 34-41
6. SLAVÍK, M. Miller, I.: Pedagogická aktivita, Zemědělská škola, 56, 1993, 1, 11.
7. SLAVÍK, M. : O sprawności nauczycieli szkół średnich, Biuletyn Informacyjny Akademii Rolniczo-technicznej w Olsztynie (Polsko), 36, 1993, 125-128.